

Заплава Десни

Імена та адреси укладачів інформаційного листа рамсарського ВБУ:

Панченко Сергій Миколайович, к.б.н., заступник директора, Національний природний парк «Деснянсько-Старогутський», вул. Новгород-Сіверська, 63, м. Середина-Буда, Сумська обл., 41000, тел.: (054) 519 1449, E-mail: sepa74@yandex.ru, ecosumy@utel.net.ua;

Стеценко Микола Пилипович, перший заступник начальника Державної служби заповідної справи, Мінприроди України, вул. Урицького, 35, м. Київ, 01601, тел.: (044) 451 5904, E-mail: parks@parks.freenet.kiev.ua.

Дата підготовки опису: 7 квітня 2003 р.

Географічні координати: центр – 52°19' пн. ш., 33°23' сх. д., південно-західний кут – 52°14'12" пн. ш., 33°30'15" сх. д., північно-східний кут – 52°34'11" пн. ш., 33°44' сх. д.

Розташування: Угіддя розташоване на північно-західному схилі Дніпровсько-Донецької западини в басейні р. Десна поблизу кордону України з Росією. Середина-Будський район Сумської області (біля сіл Нововасилівка, Очкине, Журавка, Боровичі) і Новгород-Сіверський район Чернігівської області (біля сіл Грем'яч, Камінь, Кремський Бугор, Пушкарі, Рогівка). Угіддя знаходиться за 45 км на захід від м. Середина-Буда (близько 8 тис. жителів) Сумської області та за 17 км на північ від м. Новгород-Сіверський (близько 15 тис. жителів) Чернігівської області. Водно-болотне угіддя обмежене з півночі державним кордоном, із заходу – правим корінним берегом Десни, зі сходу – боровою терасою Десни. На півдні межа ВБУ проходить між селами Рогівка та Лесконоги перпендикулярно до заплави.

Висота над рівнем моря: середня – 120 м, максимальна – 130 м.

Площа: 11300 га

Короткий опис: Угіддя являє собою широку заплаву р. Десна з численними старицями, заплавленими озерами з розвинутою прибережно-водною рослинністю, торфовими болотами і луками, невеличкими ділянками заплавлених лісів. Це забезпечує належні умови для відтворення місцевої водно-болотної орнітофауни, насамперед видів родин: качині Anatidae, чаплеві Ardeidae і пастушкові Rallidae, та іхтіофауни, зокрема рідкісного виду з родини осетрових – стерляді *Acipenser ruthenus*. Східна частина угіддя в межах Сумської області знаходиться в межах Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». Це одна з найбільш збережених ділянок долини р. Десни на території України.

Рамсарські критерії: 1, 2, 3, 4, 7, 8

Обґрунтування рамсарських критеріїв:

- (1) Угіддя є типовою і водночас однією з найкраще збережених у природному стані ділянок Десни і представляє собою розвинену річкову мережу з численними старицями, озерами, болотами і заплавленими лучними ділянками з відповідними типами рослинності: водною та прибережно-водною, болотною, чагарниковою, лучною та, частково, ліською.
- (2) Збереженість водної рослинності засвідчує наявність рідкісних водних угруповань з домінуванням горіха плаваючого *Typha latifolia*, плавуна щитолістого *Nymphoides peltata* та сальвінії плаваючої *Salvinia natans*, занесених до Зеленої книги України. Типові для заплави Десни перезволожені луки визначаються високим біорізноманіттям і якнайкраще характеризують специфіку Східного (Новгород-Сіверського) Полісся. Угіддя підтримує існування низки видів риб, ссавців та птахів, що занесені до Червоної книги України та Червоного переліку IUCN.
- (3) Угіддя є надзвичайно важливим для збереження біорізноманіття Поліської низовини – найбільш обводненої і заболоченої ділянки Континентального біогеографічного регіону Європи. Серед прибережно-водної рослинності масово гніздяться види птахів водно-болотного комплексу, біля води поширені ссавці.
- (4) Угіддя надзвичайно важливе для гніздування птахів.
- (7) Угіддя важливе для збереження досить значного різноманіття (33 види риб) іхтіофауни, характерної для басейну Десни і Дніпра в цілому.
- (8) Рідкісний вид стерлядь *Acipenser ruthenus* постійно нереститься у квітні-травні біля села Очкине на глибинах більше 10 м. Всі види риб, що зустрічаються в угідді, мають

належні умови для нересту та нагулу; молодь риб скочується вниз по річці, збагачуючи іхтіофауни більш нижніх ділянок ріки та її приток.

Фізична та біогеографічна характеристики: Континентальний біогеографічний регіон на карті Смарагдової мережі Європи. Належить до басейну р. Десна, яка впадає у р. Дніпро в його середній течії. За фізико-географічним районуванням України (1968) належить до Придеснянського району Новгород-Сіверської фізико-географічної області Українського Полісся; за геоботанічним районуванням України (1977) – до Шосткінського району соснових лісів зеленомохових Чернігівсько-Новгород-Сіверського (Східнополіського округу) Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції широколистяних лісів. У зоогеографічному відношенні це Поліський округ Європейської підобласті Голарктичної області.

Фізичні особливості ВБУ: Згідно з геоморфологічним районуванням територія угіддя відноситься до Придніпровської області пластово-акумулятивних низових рівнин Східноєвропейської рівнини. Угіддя є низинною рівниною, складеною флювіогляціальними та древньоалювіальними породами. Рельєф має крупні та малі форми. Серед крупних виділяються річкові та водно-льодовикові терасові поверхні, древні долини та давньоозерні западини. Угіддя в основному є заплавою Десни. Русло річки сильно меандрує; є багато невеликих заплавних озер. З ґрунтів переважають дерново-середньопідзолисті і дерново-сильнопідзолисті піщані і супіщані ґрунти, що формуються на флювіогляціальних пісках і супісках. Болота заплави Десни і заплавні луки заторфовані. Клімат угіддя є помірно-континентальним. Середньорічна температура повітря становить +5,4 °С, найтеплішим місяцем року є липень з (+18,6 °С), найхолоднішим – січень (–8 °С). Безморозний період становить 140 днів, стійкий сніговий покрив становить в середньому 110 днів.

Фізичні особливості водозбірної території: Угіддя знаходиться у межах заплави найдовшої (1130 км) притоки Дніпра – р. Десна. Довжина русла від витоків до ВБУ – близько 720 км. Площа басейну до території ВБУ – 36 тис. км² (загальна – 89 тис. км²). Територія угіддя знаходиться у межах зони помірної водності. Завдяки великій кількості опадів (550-600 мм), значному модулю стоку (до 4,5 л/сек з 1 км²) і геоморфологічним особливостям району, тут добре виражена річкова мережа з численними старицями, озерами, болотами і лучними ділянками. В межах угіддя русло меандрує, має велику кількість проток, а місцями поділяється на рукави. Ширина русла – від 60 до 400 м з глибиною в межений період 2,5–4 м. Максимальна швидкість течії становить 1 м/с, а мінімальна – 0,3 м/с. Середня витрата води – 168, а максимальна – 23000 м³/сек. Модуль поверхневого стоку в регіоні – 3,2–3,6 л/сек з 1 км². Заплава має ширину 3–4 км. Інші річки в межах угіддя: Судость, Знобівка, Ствига, Пятна, Рогозна. Лісистість басейну – близько 25%. Живлення річок змішане з переважаанням снігового та весняного стоку. Більша частина стоку припадає на талі води, тому весною настає повінь. Амплітуда коливань рівнів води досягає 3-4 м. Ці повені сприяють обміну генетичним матеріалом, особливо для водної фауни, між заплавними Мутність води – 20–50 г/м³. водоймами. Територія угіддя відноситься до Дніпровсько-Донецького басейну підземних вод в четвертинних відкладах. Гідрографічна мережа розміщується вище залягання основних підземних потоків і дає значну кількість води в підземну мережу.

Гідрологічна цінність: Важливим є значення угіддя для біологічного очищення води. Воду з Десни споживають такі міста, як Київ, Чернігів, Новгород-Сіверський, Короп.

Тип ВБУ: М, Р, U, Хр, 9

Екологічні особливості: Рослинний покрив угіддя представлений комплексом водно-болотної та заплавної рослинності: водної, прибережно-водної, болотної, чагарникової, лучної та частково лісової. Навколо озер переважають угруповання лепешняку великого *Gluceria maxima* та куги озерної *Schoenoplectus lacustris*, а уздовж русла та рукавів – сусака зонтичного *Vetulus umbellatus* та стрілолиста стрілолистого *Sagittaria sagittifolia*. У руслі Десни серед справжньої водної рослинності виявлені угруповання рдесника пронизанolistого *Potamogeton perfoliatus*, глечиків жовтих *Nuphar lutea* і навіть плавуна щитolistого *Nymphoides peltata*. Серед водної рослинності головні формації представлені лататтям білим *Nymphaea alba* та глечиками жовтими *Nuphar luteum*; рослинність низинних

евтрофних боліт представлена здебільшого формацією очерету *Phragmites australis*, осоки омської *Carex omskiana*, рогузів широколистого *Thypha latifolia* та вузьколистого *T. angustifolia*, лепешняку плаваючого *Glyceria fluitans*.

Русло річки здебільшого оточене заростями верб тритичинкової *Salix triandra* та кошикової *S. viminalis*. Серед заростей верб трапляються переліски з осики, дуба, ясена. Верхівки прируслових валів займають ценози куничника наземного *Calamagrostis epigeios*, мітлиці виноградникової *Agrostis vinealis*, осоки ранньої *Carex praecox*, костриці червоної *Festuca rubra*. У центральній частині заплави комплекс рослинності складається з водойм (стариць, озер), міжгривних боліт, заростей верб, що їх оточують.

Основним типом рослинності за площею є заплавні перезволожені луки, які знаходяться між головним руслом і старицями ріки та поряд з ними – справжні луки із домінуванням костриці червоної *Festuca rubra*, мітлиці гігантської *Agrostis gigantea*, китника лучного *Alopecurus pratensis*, щучнику дернистого *Deschampsia caespitosa*, осоки лисячої *Carex vulpina*. На перезволжених екотопах формуються болотисті луки, на яких домінантами виступають бекманія звичайна *Beckmania eruciformis*, осока гостра *Carex acuta*, лепешняк плаваючий *Glyceria fluitans*, очеретянка звичайна *Phalaroides arundinacea*. У рельєфі притерасної частини заплави наявні широкі рівні ділянки, ділянки з легкохвилястим рельєфом, широкі зниження і дуже глибокі западини. У зниженнях створюються умови для формування угруповань гідрофільних осок, а також вільшняків. Зі сходу водно-болотне угіддя оточене великими масивами соснових лісів.

Цінна флора: Флора судинних рослин налічує 594 види. Тут виявлено 6 видів вищих судинних рослин, занесених до Червоної книги України, зокрема водяний горіх плаваючий *Trapa natans*, плавун щитолистий *Nymphoides peltata*, сальвінія плаваюча *Salvinia natans*, які є домінантами рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, а *T. natans* та *S. natans*, занесених до додатку Бернської конвенції. Серед інших видів слід назвати пальчатокорінники Фукса *Dactylorhiza fuchsii* та м'ясочервоний *D. incarnata*, вербу Старке *Salix starkeana*. На території цього екологічного ядра відмічено 23 види з регіонального списку рідкісних видів Сумської та Чернігівської областей. Серед них латаття чисто-біле *Nymphaea candida*, осока Гартмана *Carex hartmaniana*, гронянка багатороздільна *Wotrychium multifidum*, яка також включена до додатку Бернської конвенції.

Цінна фауна: Список хребетних тварин налічує 261 вид, в тому числі 1 вид круглоротих, 33 – риби, 12 – земноводних, 7 – плазунів, 154 – птахів і 30 – ссавців. На території ВБУ представлено 13 видів хребетних, занесених до Червоної книги України, та 24 регіонально-рідкісних види, що охороняються в Сумській обл.

Біля води поширені ссавці: полівка водяна *Arvicola terrestris* та ондатра *Ondatra zibethica*, рідше бобер *Castor fiber* та видра річкова *Lutra lutra* (глобально вразливий вид). На заплавах часто зустрічаються кріт європейський *Talpa europae* та єнотовидний собака *Nyctereutes procyonoides*.

Серед птахів звичайними є крижень *Anas platyrhynchos*, чирянка велика *Anas querquedula*, попелюх *Aythya ferina*, деркач *Crex crex* (глобально вразливий вид, зареєстровано не менше 20 особин), чайка *Vanellus vanellus*, коловодник звичайний *Tringa totanus*, баранці звичайний *Gallinago gallinago* та великий *G. media* (глобально вразливий вид, 5–10 пар), щеврик лучний *Anthus pratensis*, плиска жовта *Motacilla flava*, очеретянка лучна *Acrocephalus schoenobaenus*, трав'янка лучна *Saxicola rubetra*, синьошийка *Luscinia svecica* та інші види. Між новим та старим руслами Десни в околицях села Очкине існує колоніальне поселення пірникозових, качок, куликів, мартинів та крячків. Серед прибережно-водної рослинності масово гніздяться види птахів водно-болотного комплексу: пірникози велика *Podiceps cristatus* та чорношия *P. nigricollis*, бугай *Botaurus stellaris*, бугайчик *Ixobrychus minutus*, пастушок *Rallus aquaticus*, погоничі звичайний *Porzana porzana* та малий *P. parva*, курочка водяна *Gallinula chloropus*, лиска *Fulica atra*, крячки чорний *Chilodactylus niger*, білокрилий *C. leucopterus* та білощокий *C. hybrida*. У заростях очерету роблять гнізда очеретяний лунь *Circus aeruginosus*, кобилочка солов'їна *Locustella luscinioides*, очеретянки ставкова *Acrocephalus scirpaceus* та велика *A. arundinaceus*. На берегових схилах роблять свої нори-гнізда ластівка берегова *Riparia riparia* та рибалочка *Alcedo atthis*.

Між новим та старим руслами Десни в околицях села Очкине існує колоніальне поселення пірникозових, качок, куликів, мартинів та крячків. Тут постійно гніздяться рідкісні види: качки – шилохвіст *Anas acuta* і широконосіска *A. clypeata*; кулики – мородунка *Xenus cinereus*, турухтан *Philomachus pugnax*, грицик великий *Limosa limosa*, пісочник малий *Charadrius dubius*; мартини – звичайний *Larus ridibundus* та малий *L. minutus*; крячки – річковий *Sterna hirundo* та малий *S. albifrons*.

У межах угіддя зустрічаються рідкісні в Україні та Європі види птахів: лелека чорний *Ciconia nigra*, скопа *Pandion haliaetus*, змієїд *Circaetus gallicus*, орлан-білохвіст *Haliaeetus albicilla*, кулик-сорока *Haematoropus ostralegus* (кілька пар і лише у посушливі роки), коловодник ставковий *Tringa stagnatilis* (5-10 пар). В районі колоніального поселення водно-болотних птахів (околиці с. Очкине) постійно гніздяться рідкісні качки – шилохвіст *Anas acuta* та широконосіска *A. clypeata*; кулики – мородунка *Xenus cinereus*, турухтан *Philomachus pugnax*, грицик великий *Limosa limosa* і пісочник малий *Charadrius dubius*; мартини – звичайний *Larus ridibundus* та малий *L. minutus*; крячки – річковий *Sterna hirundo* та малий *S. albifrons*.

Риби. У складі іхтіофауни Десни та заплавлених водойм найбільш поширені щука *Esox lucius*, плітка *Rutilus rutilus*, пічкур звичайний *Gobio gobio*, верховодка *Alburnus alburnus* та окунь *Perca fluviatilis*, дещо рідше – краснопірка *Scardinius erythrophthalmus*, лин *Tinca tinca*, лящ *Abramis brama*, короп *Cyprinus carpio*, сом *Silurus glanis*, в'юн *Misgurnus fossilis*, минь річковий *Lota lota*, в'язь звичайний *Leuciscus idus* та інші. Біля села Очкине на глибині понад 10 м у квітні-травні постійно нереститься рідкісний вид стерлядь *Acipenser ruthenus*, на ділянках з піщаним дном зустрічається марена дніпровська *Barbus barbus borysthenicus*, постійно реєструється мінога українська *Eudonthomyzon mariae* – види, занесені до Червоної книги України. Також в угідді постійно зустрічаються регіонально рідкісні види риб – підуст *Chondrostoma nasus*, вугор європейський *Anquilla anquilla*, йорж-носар *Acerina acerina*.

Плазуни представлені черепахою болотяною *Emys orbicularis*, вужем звичайним *Natrix natrix* та мідянкою *Coronella austriaca*, **земноводні** – тритоном гребінчастим *Triturus cristatus*, жабами ставковою *Rana esculenta*, озерною *R. ridibunda* та гостромордою *R. terrestris*, ропухою зеленою *Bufo viridis*.

В угідді зареєстровано рідкісну в Україні п'явку медичну *Hirudo medicinalis*.

Соціальні та культурні цінності: ВБУ має важливе соціальне значення. На його території є великі площі лучних кормових угідь – база для молочного та м'ясного скотарства навколишніх сільськогосподарських підприємств та домашніх господарств селян. Сінокосіння є основним засобом підтримання на ВБУ лучної рослинності. Негативно впливає на неї надмірне випасання худоби, особливо у західній частині угіддя. Вагомим є також є соціальне значення рибальства, яке забезпечує додаткові прибутки місцевому населенню, щоправда воно здійснюється переважно браконьєрськими методами. Промисловий вилов риби не проводиться. На території угіддя також організовано спортивне полювання, рекреація, дитячий оздоровчий табір. Біля сіл Очкине та Боровичі розташовано стоянки первісних людей, які мають велику культурну цінність. Матеріали зберігаються у Сумському краєзнавчому музеї. У с. Очкине знаходиться родове помешкання новгород-сіверської козачої родини Судієнків, руїни садиби.

Землеволодіння: ВБУ: Землі державної власності (водного та лісового фондів). Землі приватної власності (земельні паї працівників сільськогосподарських підприємств, які мають сінокісні та пасовищні угіддя на території ВБУ). Землі запасу. Користувачами є адміністрація Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський», якому передано мисливські угіддя в заплаві р. Десни в межах Сумської області згідно із спеціальним рішенням Сумської обласної ради від 18.09.2001 р., мисливські організації Чернігівської області, Середина-Будський та Новгород-Сіверський держлісгоспи та агролісгоспи. **Прилеглі землі.** На сході і заході угіддя склад і структура земель за землекористувачами є подібними. Це землі державної (лісовий фонд і невелика площа земель водного фонду) та приватної (земельні паї працівників сільськогосподарських підприємств) власності, а також комунальної власності в межах населених пунктів.

Поточне землекористування: ВБУ: Основним видом землекористування є сільськогосподарське (сінокосіння і випасання худоби та птиці). Місцеве населення займається рибальством, яке є важливим джерелом прибутків. Здійснюється спортивне полювання; у межах НПП «Деснянсько-Старогутський» адміністрація парку контролює науково обґрунтовані і затверджені Мінприроди України ліміти відстрілу диких звірів і птахів. Менш поширеними видами землекористування є лісове господарство, природоохоронні заходи, наукові дослідження, рекреаційна діяльність. Прилеглі землі: Основними видами землекористування є сільськогосподарська (виращування зернових культур, сінокосіння, розведення худоби) та лісгосподарська діяльність (на схилі правого корінного берега р. Десни розташовані протиерозійні насадження). Біля ВБУ розташовано 9 великих сільських населених пунктів.

Чинники (минулі, сучасні або потенційні), несприятливі для угіддя, в т. ч. зміни у природокористуванні або проекти розвитку: У минулому антропогенний вплив на ВБУ був істотно вищим. Проводилася осушувальна меліорація і споруджувалися ставки на притоках р. Десни, які впадають в неї в межах ВБУ, що призводило до забруднення і замулювання окремих водойм. Інтенсивнішими були сінокосіння та випасання худоби, обладнувалося 6–8 літніх таборів для великої рогатої худоби, що негативно позначалося на рослинному покриві і тваринах. У 1950–1960 рр. катастрофічних масштабів досягла водна ерозія схилів правого корінного берега. На сучасному етапі регламентуються полювання та, меншою мірою, рибальство, скоротилися об'єми заготівлі сіна, лише на окремих ділянках спостерігається надмірне випасання худоби (біля населених пунктів). Навколо угіддя спостерігаються рубки та посадки лісу, полювання, рибальство, рекреація, розорювання земель, сінокосіння, випас худоби. У м. Біла Берьозка (Росія), що знаходиться біля меж угіддя, діє великий деревообробний комбінат, стічні води якого забруднюють Десну.

Вжиті природоохоронні заходи: Частина території угіддя знаходиться у складі Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський» (16215 га), який створено згідно з Указом Президента України від 23 лютого 1999 р. Менеджмент біорізноманіття здійснюється відповідно до закону «Про природно-заповідний фонд України» (1992 р.), Положення про Національний природний парк «Деснянсько-Старогутський» (2001 р.), Проекту організації території, охорони, використання та відтворення природних комплексів НПП «Деснянсько-Старогутський». Мисливські угіддя ВБУ в межах Сумської області передано у користування національному парку, що дозволило встановити контроль за полюванням та риболовлю на їх території.

Запропоновані, але ще не виконані, природоохоронні заходи: Природоохоронні заходи здійснюються відповідно до Проекту організації території, охорони, використання та відтворення природних комплексів Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський», затвердженому Наказом Мінекоресурсів України від 17.12.2001 р. Буде розроблено спеціальний менеджмент-план. Для забезпечення надійнішої охорони землі державної власності (землі водного фонду) пропонується передати у постійне користування національному парку. Важливим є питання розширення території парку за рахунок лісових урочищ, розташованих на межі угіддя – на боровій терасі р. Десни. Також підготовлено номінаційну форму для надання національному природному парку (і частині ВБУ в його межах) статусу біосферного резервату. В подальшому на його базі буде створено російсько-український біосферний резерват «Брянські і Старогутські ліси». Територія ВБУ розглядається як ядро національного рівня в екологічній мережі Українського Полісся.

Проведені наукові дослідження: Щорічно науковцями парку та інституту-куратора – Сумського державного аграрного університету – здійснюються наукові дослідження у рамках розробки «Літопису природи» Деснянсько-Старогутського НПП. У штаті парку два наукові співробітники, до роботи залучаються фахівці з інших установ за тимчасовими угодами. Серед головних напрямів досліджень: моніторинг стану збереження біологічного та ландшафтного різноманіття в рамках виконання щорічної програми «Літопису природи»; інвентаризація біоти НПП, зокрема флори вищих рослин, водоростей, мохів, грибів; спостереження за міграціями птахів у середній течії Десни, кільцювання у гніздовий період; іхтіологічні дослідження. Оpubліковано понад 20 наукових праць, в тому числі 2 монографії.

Сучасний стан екологічної освіти, просвіти, інформування та виховання: Співробітники НПП «Деснянсько-Старогутський» здійснюють еколого-освітню діяльність серед мешканців (передусім дітей) районного центру м. Середина-Буда та прилеглих сіл Стара Гута, Очкине, Журавка, смт. Зноба-Новгородська, відпочиваючих в районі Десни. Щорічно випускаються інформаційні листівки. У дитячому оздоровчому таборі діє візит-центр. У 2002 р. в рамках проекту «Організація проведення стажування екологічних таборів у НПП «Деснянсько-Старогутському» (голландсько-українська програма співробітництва у сфері заповідної справи) започатковано проведення щорічних екологічних таборів «Деснянські зорі» для школярів Сумської області. На території угіддя розташовано дві марковані екологічні стежки. В районі угіддя заплановано спорудження еколого-освітнього і рекреаційного центру НПП «Деснянсько-Старогутський».

Сучасний стан рекреації і туризму: Частина території угіддя входить до рекреаційної зони НПП «Деснянсько-Старогутський», адміністрація якого є відповідальною за дотримання режиму збереження природних комплексів, облаштування місць відпочинку, регулювання режимів спортивного рибальства та обмеженого полювання. В теплу пору року тут може відпочивати до 7 тис. осіб на рік. НПП володіє рекреаційними об'єктами – мисливсько-рибальською базою (29 ліжко-місць) та базою «Боровичанка» (20 ліжко-місць). Влітку діє дитячий оздоровчий табір «Десна» у с. Очкине.

Юрисдикція: Територіальна: Державні адміністрації у Сумській та Чернігівській областях України (відповідно Середина-Будська та Новгород-Сіверська районні державні адміністрації). Частина ВБУ функціонально підпорядкована адміністрації НПП «Деснянсько-Старогутський» (збереження біорізноманіття, ведення мисливського господарства) Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

Орган управління ВБУ: Адміністрація Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». Адреса: вул. Новгород-Сіверська, 62, м. Середина-Буда, Сумська обл., 41000, тел./факс: (054) 519 1449, E-mail: nppds@unet.net.ua.

Джерела інформації:

- 1) Актуальні проблеми створення Деснянсько-Старогутського національного природного парку та шляхи їх вирішення. Матеріали науково-практичного семінару (Середина-Буда, 19–20 листопада 1997 р.) – К., 1998. – 103 с.
- 2) Афанасьев В. Т. Птицы Сумщины. – Киев, 1998. – 94 с.
- 3) Афанасьев В. Т., Гаврись Г. Г., Клестов Н. Л. Орнитофауна Деснянской поймы и ее охрана. – Киев, 1992. – 60 с.
- 3) Гаврись Г. Г. Тваринний світ (Деснянсько-Старогутський національний природний парк) // Жива Україна. – 2000. – № 3–4. – С. 7–11.
- 4) Гаврись Г. Г. Орнитофауна Деснянско-Старогутского национального природного парка // Акт. пробл. изуч. и охраны птиц Вост. Европы и Северной Азии: Мат-лы Междун. орнитол. конф. – Казань, 2001. – С. 164–165.
- 5) Дубына Д. В. Распространение, экология и ценология *Traza natans* (Trazaeae) на Украине // Ботан. журн. – 1982. – Т. 67. – № 5. – С. 659–667.
- 6) Дубина Д. В., Семеніхіна К. А. *Traza natans* L. на Десні // Укр. ботан. журн. – 1978. – Т. 35. – № 4. – С. 371–374.
- 7) Екологічна мережа Новгород-Сіверського Полісся / Панченко С. М., Андрієнко Т. Л., Гаврись Г. Г., Кузьменко Ю. В. – Суми: Університет. Кн., 2003. – 92 с.
- 8) Заповідники і національні природні парки України. – К.: Вища школа, 1999. – 230 с.
- 9) Заповідні скарби Сумщини. – Суми: Джерело, 2001.
- 10) Кузьменко Ю. В., Кругліков С. А. Весняна міграція птахів у районі середньої течії р. Десни // Пріоритети орнітологічних досліджень / Мат-ли VIII Наук. конф. орнітол. Заходу України, присвяченої пам'яті Густава Бельке. – Львів – Кам'янець-Подільський, 2003. – С. 137–138.
- 11) Літопис природи Національного природного парку «Деснянсько-Старогутський». – Т. 1. – 2001 р.
- 12) Міждержавні природно-заповідні території України / Під ред. Т. Л. Андрієнко. – К., 1998. – 132 с.

- 13) Національний природний парк «Деснянсько-Старогутський» /Автор-упорядник С. М. Панченко. – Суми: Університ. кн., 2003. – 16 с.
- 14) Онищенко В. А., Андрієнко Т. Л., Остапко В. М., Попович С. Ю., Панченко С. М., Чорней І. І., Кагало О. О., Воронцов Д. П., Любінська Л. Г., Коломійчук В. П., Прядко О. І., Арап Р. Я. Представленість раритетних видів судинних рослин у національних природних парках України // Укр. ботан. журн. – 2002. – Т. 59. – № 4. – С. 476–486.
- 15) Панченко С. М. Деснянсько-Старогутський // Фіторізноманіття національних природних парків України. – К.: Наук. світ, 2003. – С. 36–42.
- 16) Перспективы развития экологической сети и создания трансграничных охраняемых территорий в бассейне Десны // Мат-лы Сов. Рос.-Укр. раб. гр. – М.: Вс. фонд дикой природы, 1999. – 81 с.
- 17) Птахи України під охороною Бернської конвенції // Каталог флори і фауни Бернської конвенції / За ред. Г. Г. Гаврися. – К., 2002. – Вип. IV.
- 18) Семеніхіна К. А. Водна рослинність р. Десни та водойм її заплави в межах УРСР // Укр. ботан. журн. – 1982. – Т. 39. – № 2. – С. 57–62.
- 19) Стан природного середовища та проблеми його охорони на Сумщині: рослини, тварини та гриби Сумської області, занесені до Червоної книги України. Кн. 5. – Суми: Джерело, 2001.
- 20) Червона книга України: Тваринний світ. – К.: УЕ, 1994. – 464 с.
- 21) Червона книга України: Рослинний світ. – К.: УЕ, 1996. – 608 с.